

REMBRANDTS MEESTERLEERLINGEN

FERDINAND

Bol en

GOVERT

Flinck

Ferdinand Bol, *Zelfportret, leunend op een balustrade*, ca. 1647.
Doek, 93 x 83,5 cm.
Particuliere collectie U.S.A.

Govert Flinck, *Zelfportret*, ca. 1640.
Paneel, 59 x 47 cm.
Keulen, Wallraf-Richartz-Museum &
Fondation Corboud (bruikleen
particuliere collectie)

FERDINAND

GOVERT

Bol en Flinck

REMBRANDTS MEESTERLEERLINGEN

Inhoud

Voorwoord	4
Inleiding	7
<i>Leonore van Sloten en Norbert Middelkoop</i>	
Tijdslijn	10
<i>Sophia Thomassen</i>	
Govert Flinck leert schilderen als Rembrandt	18
<i>David de Witt</i>	
Ferdinand Bol, discipel van Rembrandt	40
<i>David de Witt en Leonore van Sloten</i>	
IN FOCUS	
Tronies in het werk van Govert Flinck en Ferdinand Bol	54
<i>Franziska Gottwald</i>	
Govert Flinck en Ferdinand Bol en hun netwerken van opdrachtgevers	58
<i>Erna E. Kok</i>	
De kunstgenoten van Flinck en Bol	80
<i>Tom van der Molen</i>	
IN FOCUS	
Ferdinand Bol in Italië	100
<i>Tom van der Molen en Norbert Middelkoop</i>	
Uit Rembrandts schaduw. Flinck en Bol als historieschilders	104
<i>Eric Jan Sluijter</i>	
IN FOCUS	
Govert Flinck en Ferdinand Bol in het Burgemeestersvertrek	132
<i>Eric Jan Sluijter</i>	

Govert Flinck en Ferdinand Bol als portrettisten <i>Rudi Ekkart</i>	142
De groepsportretten van Flinck en Bol <i>Norbert Middelkoop</i>	164
IN FOCUS Zwarte aanwezigheid in het werk van Flinck en Bol <i>Imara Limon</i>	178
Tekeningen van Govert Flinck en Ferdinand Bol <i>Peter Schatborn</i>	182
Ferdinand Bol, de etsers <i>Leonore van Sloten</i>	206
IN FOCUS Allegorieën tussen geboorte en dood <i>Tom van der Molen</i>	222
Catalogus van tentoongestelde werken	226
Noten	239
Literatuur	259
Register op persoonsnamen	267
Bruikleengevers	270
Fotoverantwoording	271
Colofon	272
Subsidiegevers en sponsors	272

Dit prachtige boek is de weerslag van de gedegen kennis en het enorme plezier van de samenstellers en auteurs, allen specialisten op het gebied van Flinck en Bol. Norbert Middelkoop was verantwoordelijk voor de redactie; de uitstekende vertaling is van Lynne Richards en Philip Clarke. Johan de Bruijn van wbooks begeleidde de publicatie en Marinka Reuten deed de stijlvolle vormgeving, die mede werd uitgevoerd door Tjeerd Dam.

Dat goede samenwerking en liefde voor de kunst het recept zijn voor veel moois is niet verwonderlijk. Voor ons is dit project daarvan het overtuigende bewijs. Dat Ferdinand Bol en Govert Flinck, gevormd door hun grote leermeester Rembrandt, na drieënhalve eeuw opnieuw het toppunt van hun roem zullen bereiken, is voor ons het ultieme cadeau.

Lidewij de Koekoek
Directeur Museum Het Rembrandthuis

Judikje Kiers
Directeur Amsterdam Museum

FERDINAND BOL zie afbeelding 59

GOVERT FLINCK zie afbeelding 33

Inleiding

Men kan zich met recht afvragen waarom Museum Het Rembrandthuis en het Amsterdam Museum een dubbeltentoonstelling en een boek wijden aan Govert Flinck en Ferdinand Bol, twee van de belangrijkste Hollandse meesters die de Gouden Eeuw heeft voortgebracht. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moeten wij teruggaan in de tijd.

Iets meer dan vierhonderd jaar geleden werden Govert Flinck (1615-1660) en Ferdinand Bol (1616-1680) in Kleef en Dordrecht geboren. Zij waren dus generatiegenoten. Na een eerste opleiding tot schilder verhuisden de beide talenten omstreeks hun twintigste levensjaar naar Amsterdam. Hier rondden zij hun leertijd af bij Rembrandt, die zich in deze jaren op het top-punt van zijn roem bevond. Hoewel zowel Flinck als Bol na hun leertijd al snel tot de meest succesvolle schilders van Amsterdam behoorden en daarin zelfs Rembrandt overtroefden, zijn zij in de afgelopen eeuwen in de schaduw van hun beroemde leermeester gebleven. En dat terwijl de westerse musea vol hangen met hun beste schilderijen.

In 1669, het jaar van Rembrandts dood, hield Bol op met schilderen en was Flinck al geruime tijd daarvoor overleden. In de loop van de achttiende eeuw werd Rembrandt door kunstenaars omarmd als de ‘ware kunstenaar’, het prototype van het eigenzinnige en onbegrepen genie, dat zich niet door de smaak van het moment had laten leiden. Ook kunstverzamelaars kregen steeds meer oog voor de kwaliteiten van Rembrandts schilderijen, prenten en tekeningen – waaronder overigens toen nog ruimschoots werk van navolgers werd geschaard. Na de verkiezing van Rembrandt tot Nederlandse held halverwege de negentiende eeuw als gevolg van de afscheiding van België steeg zijn roem tot mythische proporties.

De oprichting en opening van meerdere internationale musea in de decennia voor 1900 wakkerden de interesse voor het onderzoek naar Rembrandts oeuvre aan. Zaak was het werk van de ‘Rembrandt-school’ te onderscheiden van dat van de meester zelf, om zodoende het ‘genie’ Rembrandt te kunnen doorgronden. In dat kader werden de vele leerlingen die Rembrandt had opgeleid onvermijdelijk gedegradeerd tot minder belangrijke kunstenaars. Het feit dat de meeste leerlingen zich na verloop van tijd van de stijl van hun vroegere leermeester hadden afgewend werd bovendien als verraad gezien. Er was nog amper aandacht voor de individuele kwaliteiten van hun werk, laat staan voor het succes dat zij in hun eigen tijd hadden beleefd. Dit lot trof ook Govert Flinck en Ferdinand Bol.

Het duurde tot 1965 totdat Joachim Wolfgang von Moltke een oevrecatalogus van Govert Flincks schilderijen publiceerde.¹ De Nederlandse kunsthistoricus Albert Blankert promoveerde in 1976 op een monumentale studie naar Ferdinand Bols leven en schilderijen; zijn boek over de schilder uit 1982 geldt nog altijd als toonaangevend.² Inmiddels was Werner Sumowski begonnen met de publicatie van de imposante reeks *Drawings of the Rembrandt School*, die vanaf 1983 werd gevolgd door de meerdelige uitgave van *Gemälde der Rembrandtschüler*.³ Op het gebied van tekeningen uit de Rembrandtschool is ook het werk van Peter Schatborn, Martin Royaltan-Kisch en Holm Bevers baanbrekend geweest.⁴

In het laatste decennium van de vorige eeuw zette de kentering door in memorabele museale presentaties over Rembrandt én zijn leerlingen: in 1991-'92 werd in het Rijksmuseum Amsterdam *Rembrandt. De meester en zijn werkplaats* getoond, een tentoonstelling die ook Berlijn en Londen aandeed,⁵ en in 1997-'98 was *Rembrandt: A Genius and his Impact* te zien in Australië.⁶ Ook werden er monografische tentoonstellingen aan voormalige Rembrandt-leerlingen gewijd, met name aan Carel Fabritius, Gerrit Dou en Arent de Gelder. Museum Het Rembrandthuis organiseerde in de afgelopen jaren meerdere presentaties over de Rembrandt-school en in zijn geboortestad Kleef is Govert Flinck inmiddels tot tweemaal toe geëerd met een tentoonstelling, in 1965 en in 2015-'16.⁷ Als iets duidelijk is geworden naar aanleiding van al deze initiatieven is het wel dat vele kunstenaars uit de invloedssfeer van Rembrandt op hun eigen merites beoordeeld moeten worden, vooral omdat zij werk maakten dat van een hoge kwaliteit en internationale allure is. Geheel aansluitend bij deze visie werd in juli 2015 in Herstmonceux Castle, East Sussex (Engeland), het internationale congres *Govert Flinck and Ferdinand Bol: Rising Stars in Rembrandt's Amsterdam* gehouden, als welkome opmaat tot de huidige tentoonstelling en maar liefst twee publicaties, waaronder dit boek voor de liefhebber.⁸

Vierhonderd jaar na hun geboorte is het de hoogste tijd om Govert Flinck en Ferdinand Bol in Amsterdam te eren, te meer daar zij tot de allerbekendste leerlingen van Rembrandt behoren. Museum Het Rembrandthuis en het Amsterdam Museum hebben hiertoe de handen ineen geslagen, met als resultaat een omvangrijke dubbeltentoonstelling en deze publicatie, waarin de beide kunstenaars worden geportretteerd en met elkaar worden vergeleken. Bij de ontwikkeling van het concept kwam direct al een natuurlijke cesuur naar voren, langs welke lijn het project gestalte heeft gekregen. In het Rembrandthuis wordt ingegaan op wat de mannen bij Rembrandt leerden en hoe zij zich in hun eerste zelfstandige jaren ontwikkelden. Het voormalige woonhuis van Rembrandt, met het leerlingenatelier waar Bol nog ongeveer een jaar moet hebben gewerkt, biedt daartoe een unieke historische context. De latere carrières en successen van Flinck en Bol staan centraal in het vervolg van de tentoonstelling in het Amsterdam Museum, dat is gevestigd op een andere zeventiende-eeuwse toplocatie: het complex van het voormalige Burgerweeshuis.

De redenen om als musea samen te werken waren niet alleen van praktische aard; de inhoudelijke argumenten om de beide mannen gezamenlijk te portretteren zijn zelfs doorslaggevend geweest. Het concept, afkomstig van voormalig hoofdconservator van het Rembrandthuis Bob van den Boogert, biedt namelijk de aantrekkelijke mogelijkheid de levens en carrières van Flinck en Bol met elkaar te vergelijken. Op het eerste gezicht vertonen hun loopbanen tal van parallellen. Beide kunstenaars hadden een eerste leermeester buiten Amsterdam en kozen er vervolgens voor hun opleiding bij Rembrandt te voltooien. Als gevorderde leerlingen namen zij deel aan het productieproces in de werkplaats en maakten zich zo Rembrandts stijl eigen. Nadat zij zich als zelfstandige kunstenaars hadden gevestigd, werkten zowel Flinck als Bol nog enige jaren in Rembrandts stijl, om zich daarna in een andere, meer classicistische richting te ontwikkelen. Hun beider oeuvres kenmerken zich door de nadruk op historiestukken, niet zelden op groot formaat, en elegante portretten van vooraanstaande tijdgenoten.

Maar behalve overeenkomsten zijn er ook onmiskenbare verschillen. Govert Flinck en

Ferdinand Bol leerden niet gelijktijdig bij Rembrandt, maar vlak na elkaar. Flinck maakte Rembrandt mee als hoofd van het atelier van kunsthedelaar Hendrick Uylenburgh en heeft slechts één tot anderhalf jaar onder Rembrandt gewerkt. Nadat Rembrandt in 1635 een eigen werkplaats was begonnen meldde Bol zich begin 1636 bij hem. Bol bleef zo'n vier jaar bij Rembrandt, waardoor diens invloed op hem zich sterker en langduriger heeft doen gelden dan bij Flinck. Al snel na zijn vertrek bij Rembrandt ontpopte Flinck zich als een ware virtuoos die in meerdere schilderstijlen werkte, al naar gelang de opdracht. Bol hield langer vast aan wat hij van Rembrandt had geleerd en ontwikkelde pas rond 1650 een helderder kleurenpalet en een gladdere schildertrant. Bovendien produceerde Bol als enige leerling van Rembrandt een aanzienlijk grafisch oeuvre, met zo'n twintig knap geëtste prenten als resultaat.

Toen zij eenmaal op eigen benen stonden, groeiden Flinck en Bol uit tot belangrijke spelers op de Amsterdamse schildersmarkt. De netwerken van opdrachtgevers waarover zij beschikten speelden hierbij een cruciale rol. Geholpen door familiebanden hadden zij elk hun eigen clientèle opgebouwd. Maar ook daarbuiten wisten zij eervolle opdrachten in de wacht te slepen, zowel van particulieren als van stedelijke instellingen, variërend van de Kloveniersdoelen en het Leprozenhuis tot de Admiraliteit en het Stadhuis. Ook van buiten Amsterdam kregen beide kunstenaars prestigieuze opdrachten. Zo werkte Flinck voor Amalia van Solms in Den Haag en voor de keurvorst van Brandenburg, en schilderde Bol onder meer een groepsportret van de Goudse schutterij en voorzag hij een Utrechts huis van metershoge decoraties.

Beide schilders blonken vooral uit in historische voorstellingen en portretten, een gegeven dat andermaal uitnodigt om hun prestaties op die gebieden naast elkaar te zien en te vergelijken. Zo krijgt de liefhebber hun meesterwerken gepresenteerd binnen een context die de individuele kwaliteiten als vanzelf benadrukt. Alle reden dus voor een dubbeltentoonstelling over Govert Flinck en Ferdinand Bol, met een publicatie die de herinnering aan deze bijzondere confrontatie levendig zal houden.

In dit boek zijn de nieuwste inzichten over Govert Flinck en Ferdinand Bol geboekstaafd, in zowel langere essays als 'focus'-bijdragen over deelonderwerpen. Wij danken de auteurs, allen specialisten op hun terrein, voor hun enthousiaste medewerking aan dit project. Daarnaast spreken wij hierbij onze oprechte dank uit aan alle conservatoren, kunsthedelaren, verzamelers en hun adviseurs die ons de afgelopen jaren hebben geholpen, vooral bij het verwerven van talloze bruiklenen. CODART, het netwerk van conservatoren op het gebied van Nederlandse en Vlaamse kunst, bleek daarbij wederom essentieel. Tot slot dienen onze naaste collega's, David de Witt (Rembrandthuis) en Tom van der Molen (Amsterdam Museum), apart te worden vermeld. Hun individuele inbreng en expertise was voor ons een essentiële inspiratiebron en heeft het inhoudelijke fundament voor tentoonstelling en boek aanzienlijk verbreed. Het was een groot genoegen om samen met al deze betrokkenen, en niet in de laatste plaats met alle overige collega's van onze beide musea, te werken aan de realisering van dit bijzondere project.

Leonore van Sloten
Museum Het Rembrandthuis

Norbert E. Middelkoop
Amsterdam Museum

Govert Flinck leert schilderen als Rembrandt

DAVID DE WITT

Rembrandts ster was nog steeds rijzende toen in 1634 een jonge schilder zijn atelier binnenstapte om bij hem in de leer te gaan. Zijn naam was Govert Flinck. Op dat moment was Rembrandt toonaangevend onder vakgenoten, zowel op het gebied van compositie en modellering als in de weergave van emoties, licht en schaduw en verschillende stoffen. Hij domineerde de portrettenmarkt dankzij de gave de mensen én hun kleding verbluffend levensecht te treffen, meer dan eens in combinatie met de suggestie van beweging. Niet alleen kreeg Rembrandt opdrachten van particulieren maar ook van het hof en van stedelijke instanties. Voor de jonge Flinck, die pas aangekomen was in Amsterdam, het nieuwopgekomen centrum van de schilderkunst, moet hij een inspirerend voorbeeld zijn geweest.

Rembrandts nieuwe assistent was al behoorlijk ver gevorderd. Hij had zijn opleiding in Leeuwarden voltooid bij de historieschilder Lambert Jacobsz (ca. 1598-1636). Voor een veelbelovende jonge schilder was het niet ongebruikelijk om nog verder te leren bij een prominente kunstenaar. Rembrandt zelf had dat ook gedaan, bij Pieter Lastman (1583-1633). In zijn biografie van Govert Flinck is Arnold Houbraken (1660-1719) tamelijk specifiek over diens motieven om naar Rembrandt te gaan, namelijk om zijn stijl aan te passen aan de laatste mode. Rembrandts stijl werd toen 'in 't algemeen geprezen (...), zoo dat alles op die leest moest geschoeit wezen, zou het de Waereld behagen.' Het kopiëren naar of aanpassen van bestaande werken van zijn meester vormde voor Flinck een belangrijk onderdeel van deze afrondende leertijd. Op die manier moest hij Rembrandts licht- en schaduweffecten onder de knie krijgen, zijn kleurgebruik en stofuitdrukking. Onderdelen als compositie en de verbeelding van de menselijke emotie behoorden blijkbaar niet tot het lespakket. Gedurende de relatief korte periode dat hij bij Rembrandt werkte droeg Flinck bij aan een aantal van diens schilderijen. Daarna bleef hij nog tenminste vijf jaar lang de bij Rembrandt opgedane vakkennis toepassen en uitbreiden.

4 (cat.nr. 1). GOVERT FLINCK *Isaac zegent Jacob*, ca. 1634. Doek, 124 x 151 cm.
Utrecht, Museum Catharijneconvent, inv.nr. RMCCS131

Flinck bij Lambert Jacobsz in Leeuwarden

In het geval van Govert Flinck was het niet alleen de roem van Rembrandt die hem naar de meester bracht. Het was ook een logische stap vanuit zijn eigen artistieke- en familienetwerk. Hij werd geboren in Kleef op 25 januari 1615.² Zijn vader, Tonis Flinck, was een textielkoopman, een vaker voorkomend beroep onder doopsgezinden. Hij bekleedde ook stedelijke functies, waaronder die van rentmeester.³ Hij schijnt zijn zoon eerst als leerling in de lakenhandel te hebben besteed. In zijn biografie overdrijft Houbraken waarschijnlijk wanneer hij schrijft hoe Tonis Flinck het verlangen van zijn zoon voor een artistieke carrière probeerde te smoren en

5 (cat.nr. 131). **LAMBERT JACOBSZ** *Jacob en Ezau*, ca. 1629.
Doek, 82 x 101 cm. Particuliere collectie

6. **JAN LIEVENS** *Preciosa en Doña Clara* ('De waarzegster'),
ca. 1631. Doek, 161,2 x 141,3 cm. Berlijn, Staatliche Museen
zu Berlin, Gemäldegalerie, inv.nr. II 300

dat de jonge Govert zijn toevlucht nam tot het 's nachts bij kaarslicht tekenen naar prenten.⁴ Een gesprek met de bezoekende doopsgezinde predikant en schilder uit Leeuwarden Lambert Jacobsz maakte het hem mogelijk om onder diens supervisie de kunst te gaan leren. Het jaar van Flincks verhuizing naar Leeuwarden is niet gedocumenteerd maar lag waarschijnlijk rond 1630. Eenmaal bij Lambert Jacobsz zal Flinck meteen al in contact zijn gekomen met de Amsterdamse werkplaats van Hendrik Uylenburgh (ca. 1587-1661). Er bestond namelijk een intensieve zakelijke relatie tussen de beide ateliers, van waaruit schilderijen in beide richtingen werden uitgewisseld. Het jaar daarop begon Rembrandt vanuit Leiden ook zaken te doen met de Amsterdamse portretwerkplaats, om er uiteindelijk ook zelf voor te gaan werken.⁵

In de werkplaats van Lambert Jacobsz kwam Flinck in het gezelschap van een andere jonge schilder, Jacob Adriaensz Backer (1608/'09-1651), die zeven jaar ouder was dan hij. Backers familie, die ook doopsgezond was, had nauwe betrekkingen met die van Lambert Jacobsz uit de tijd voordat hij in 1620 vanuit Amsterdam naar Leeuwarden was vertrokken.⁶ Flincks medeleerling had zijn opleiding al voltooid en werkte als assistent in de werkplaats, maar misschien had hij ook een aandeel in het eerste onderricht aan Flinck. In 1633 vertrok Backer naar Amsterdam, waar hij snel uitgroeide tot een toonaangevende schilder van portretten en historiestukken.⁷

Van Leeuwarden naar Amsterdam

Houbraken beschrijft dat Flinck Leeuwarden verliet 'met' Jacob Backer. Het is mogelijk dat een jonge kunstenaar als Flinck na drie jaar artistiek zo ver gevorderd was dat hij zijn eigen composities maakte, maar gewoonlijk duurde de eerste leerperiode langer.⁸ Houbraken noemt uitdrukkelijk dat Flinck in Amsterdam korte tijd werkte voor familieleden voordat hij aan een

Tronies in het werk van Govert Flinck en Ferdinand Bol

FRANZISKA GOTTWALD

61 (cat.nr. 7). GOVERT FLINCK *Jonge man met halsberg*, 1636.
Doek, 66 x 53 cm. Particuliere collectie

62 (cat.nr. 57). FERDINAND BOL *Man in fantasiekleding*, ca. 1643. Doek, 87 x 78,1
cm. Kingston, Ontario, Agnes Etherington Art Centre, schenking Alfred en
Isabel Bader, 2014, inv.nr. 57-004

Een belangrijk genre schilderijen dat door zowel Ferdinand Bol als Govert Flinck is beoefend, is de 'tronie'.¹ Het woord *tronie* betekent weliswaar 'kop', 'gezicht' of 'gezichtsuitdrukking' maar het betreft hier noch portretten noch historiestukken. Al in zeventiende-eeuwse inventarissen worden schilderijen als tronie opgevoerd die weliswaar een menselijke kop of buste verbeelden maar niet als representatief portret (*conterfeytsel*) kunnen worden omschreven.² Bij een tronie gaat het om een artistieke opgave, die niet altijd even eenduidig te interpreteren is. Tronies zijn net als portretten 'naer het leven' geschilderd,³ naar modellen dus, en de personen worden op een vergelijkbare wijze gepresenteerd. Maar anders dan in de portretschilderkunst wordt in de tronie voor alles het schilderachtige karakter uitgedrukt. De modellen zijn veelal in exotisch of historiserend kostuum weergegeven en her-

inneren daarom aan de figuren in historiestukken, of aan *portaits historiés*.

Veelal gaat het om gezichten van oude mensen, waarvan de plooien en rimpels – vergelijkbaar met de verschillende texturen van kleding – de kunstenaar voor een schilderachtige uitdaging stelden. Daarenboven worden de figuren vaak ten tonele gevoerd in een voor portretschilderkunst ongebruikelijke dramatische belichting, zoals die wél in de historieschilderkunst voorkomt. Tronies kunnen daarom boven alles als verbeelding van specifieke betekenissen gezien worden – bijvoorbeeld als zinspeling op de jeugd of de ouderdom, de wijsheid of de rouw, het geloof of de vergankelijkheid.⁴ Op grond van het informele karakter biedt de tronie de schilder tegelijkertijd ook de gelegenheid in een bredere of meer schetsmatigere manier te schilderen en zo zijn eigen meesterschap te tonen. Tronies

63. REMBRANDT *Zelfportret met halsberg*, ca. 1629. Paneel, 38,2 x 31 cm. Neurenberg, Germanisches Nationalmuseum, inv. nr. GM 391

64. GOVERT FLINCK *Oude man leunend op een balustrade*, 1651. Doek, 99,5 x 84 cm. Wenen, Kunsthistorisches Museum, Gemäldegalerie, inv.nr. 380

Govert Flinck en Ferdinand Bol en hun netwerken van opdrachtgevers

ERNA E. KOK

Netwerken was in de zeventiende eeuw dé manier om succes en aanzien te vergaren. Govert Flinck en Ferdinand Bol combineerden hun artistieke kwaliteit met effectief netwerken, waardoor zij gedurende hun hele loopbaan, prestigieuze opdrachten verwierven van vermogende kooplieden en invloedrijke regenten in Amsterdam. Een eerste schets van de hoogtepunten uit hun loopbanen toont hoe succesvol zij waren. Daarna volgt, eerst van Flinck en dan van Bol, een reconstructie van de netwerken van opdrachtgevers, waaruit het belang van netwerken voor hun kunstproductie en carrièreverloop blijkt.

Govert Flinck beleefde ongetwijfeld het hoogtepunt van zijn carrière toen hij eind 1659 een grootse schilderopdracht kreeg van de burgemeesters Cornelis de Graeff (1599-1664), Joan Huydecoper (1599-1661), Simon van Hoorn (1618-1667) en Hendrick Spiegel (1606-1646): twaalf enorme olieverfdoeken voor het prestigieuze nieuwe stadhuis op de Dam (afb. 68): vier beroemde helden uit de Oudheid en een serie van acht met als onderwerp de opstand van de Batavieren tegen de Romeinen. Dit verhaal wilden de burgemeesters in het stadhuis presenteren als een voorloper van de Opstand van de Republiek tegen de Spanjaarden. Flinck zou zes jaar achter elkaar twee schilderijen per jaar leveren voor de topprijs van duizend gulden per doek: dat garandeerde hem zes jaar lang een fors inkomen. De opdrachtgevers hadden voor de uitvoering van het project volop keuze aan historieschilders; toch ging de lucratieve opdracht naar één man. Flinck was een gevierd kunstenaar en genoot de steun van de burgemeesters dankzij het zorgvuldige opbouwen en onderhouden van zijn netwerk in de voorafgaande jaren. Wat de kroon op Flincks succesvolle carrière had moeten worden, werd al binnen twee maanden in de kiem gesmoord door zijn onverwachte overlijden

67. FERDINAND BOL. *Zelfportret met Cupido*, ca. 1669. Doek, 128 x 104 cm. Amsterdam, Rijksmuseum, inv.nr. SK-A-42

Colofon

Dit boek verschijnt ter gelegenheid van de tentoonstelling *Ferdinand Bol en Govert Flinck. Rembrandts meesterleerlingen*, gehouden van 13 oktober 2017 t/m 18 februari 2018 in Museum Het Rembrandthuis en het Amsterdam Museum.

Uitgave
WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com
i.s.m.
Museum Het Rembrandthuis
info@rembrandthuis.nl
www.rembrandthuis.nl
en
Amsterdam Museum
info@amsterdammuseum.nl
www.amsterdammuseum.nl

REDACTIE
Norbert Middelkoop

EINDREDACTIE
Norbert Middelkoop, Leonore van Sloten en Patrick Larsen

VERTALING
Lynne Richards, Philip Clarke

BEELDREDACTIE
Joyce Edwards en Véronique van Stokkom,
fotoafdeling Amsterdam Museum

BASISONTWERP
Marinka Reuten

VORMGEVING
Marinka Reuten en Tjeerd Dam

© 2017 WBOOKS / Museum Het Rembrandthuis / Amsterdam Museum

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.
© c/o Pictoright Amsterdam 2017.

ISBN 978 94 625 8221 7 (Nederlands)
ISBN 978 94 625 8237 8 (Engels)
NUR 646

De publicatie werd mede mogelijk gemaakt dankzij financiële ondersteuning van:
Broere Charitable Foundation
Johnny van Haften Old Master Paintings
Bijl - Van Urk Master Paintings b.v.
The Weiss Gallery
Naumann Ltd. 19th-Century and Master Paintings
Richard Green Fine Paintings
Haboldt & Co. Old Master Paintings and Drawings
Fergus Hall Master Paintings
Salomon Lilian Dutch Old Master Paintings
Cabinet Turquin
Rafael Valls Old Master Paintings

De tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt door de rijksoverheid; de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft namens de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een indemniteitsgarantie toegekend.

BankGiroLoterij
WIN MEER, BELEEF MEER

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS
Nieske Fonds

M
mondriaan
fonds

FONDS 21
ZABAWAS

Turing
Foundation

VSFonds,
iedereen doet mee

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

amsterdam marketing

PORSCHE
Porsche Centrum Amsterdam

rai
AMSTERDAM

SmeetsGybels

KLM

NH COLLECTION
AMSTERDAM · DOELEN

W BOOKS

MUSEUM
HET REMBRANDTHUIS

AMSTERDAM
MUSEUM

MUSEUM HET REMBRANDTHUIS

Rembrandt woonde en werkte tussen 1639 en 1658 in dit prachtige en monumentale huis, dat nu een museum is. Aan de hand van een inventarislijst uit die tijd is het huis heringericht met meubels, kunst en voorwerpen uit de zeventiende eeuw. Het Rembrandthuis bezit een bijna complete etsencollectie van Rembrandt. Er zijn dagelijks ets- en verfdemonstraties, die laten zien hoe Rembrandt destijds werkte. Daarnaast zijn er in de tentoonstellingsvleugel regelmatig tijdelijke presentaties te zien met werk van Rembrandt, tijdgenoten en latere kunstenaars.

AMSTERDAM MUSEUM

In het Amsterdam Museum wordt aan de hand van vier kernwaarden – ondernemerschap, vrijdenken, creativiteit en burgerschap – de geschiedenis van de stad tot leven gebracht, en gekoppeld aan heden en toekomst. Het museum ziet het als zijn maatschappelijke taak om het verhaal van Amsterdam toegankelijk te maken voor een zo breed mogelijk publiek. Voor de permanente en tijdelijke presentaties beschikt het Amsterdam Museum over de uitzonderlijk rijke kunst- en historische collectie van de stad Amsterdam.

Ruim vierhonderd jaar geleden werden Govert Flinck (1615-1660) en Ferdinand Bol (1616-1680) in Kleef en Dordrecht geboren. Na een eerste opleiding tot schilder verhuisden zij omstreeks hun twintigste levensjaar naar Amsterdam. Hier ronden zij hun leertijd af bij Rembrandt, die zich in deze jaren op het toppunt van zijn roem bevond. Hoewel zowel Flinck als Bol na hun leertijd al snel tot de meest succesvolle schilders van Amsterdam behoorden en daarin zelfs Rembrandt overtroefden, zijn zij na hun dood in de schaduw van hun beroemde leermeester beland. Om Bol en Flinck te eren hebben Museum Het Rembrandthuis en het Amsterdam Museum de handen ineen geslagen, met als resultaat een omvangrijke dubbeltentoonstelling en deze publicatie, waarin de beide kunstenaars worden geportretteerd en met elkaar worden vergeleken.

Als gevorderde leerlingen namen zij deel aan het productieproces in Rembrandts werkplaats en maakten zich zo zijn stijl eigen. Nadat zij zich als zelfstandig kunstenaar hadden gevestigd, werkten zowel Flinck als Bol nog enige jaren in Rembrandts stijl, om zich daarna in een andere, meer classicistische richting te ontwikkelen. Flinck ontpopte zich als een ware virtuoos die in meerdere schilderstijlen kon werken. Bol hield langer vast aan wat hij van Rembrandt had geleerd en ontwikkelde pas rond 1650 een helderder kleurenpalet en een gladdere schildertrant. Bovendien produceerde hij, als enige van Rembrandts leerlingen, een aanzienlijk grafisch oeuvre.

In dit rijk geïllustreerde boek zijn de nieuwste inzichten over Govert Flinck en Ferdinand Bol geboekstaafd, in zowel langere essays als korte bijdragen over deelonderwerpen. Deze geven een fascinerend inzicht in hun leven en werk, van de leertijd bij Rembrandt tot hun grote successen als zelfstandige meesters die uitblonken in grote historiestukken en elegante portretten. Niet alleen wordt ingegaan op hun uitzonderlijke artistieke talent maar ook op de familiebanden en sociale netwerken die bepalend waren voor hun succes. Bol en Flinck ontvingen eervolle opdrachten, zowel van particulieren en vorsten als van stedelijke instellingen, waaronder de schutterij en het stadhuis. Speciaal voor de tentoonstelling werden zo'n vijftien schilderijen van Bol en Flinck gerestaureerd. Tekst en beeld maken dit boek dan ook tot een waardevol bezit voor de liefhebber.

